

Дата: 25.01.2023

Урок № 22

Тема: Модернізм як літературно-мистецький напрям кінця XIX – початку XX ст. Течії раннього модернізму: символізм, імпресіонізм, неоромантизм. Франція. Шарль Бодлер (1821-1876) – пізній романтик і зачинатель модернізму. Збірка «Квіти зла» (загальна характеристика). Образи, символи, особливості поетичної мови у віршах Ш. Бодлера. Аналіз поезій «Альбатрос», «Відповідності», «Вечорова гармонія».

Мета навчальна: визначити значення поняття «модернізм» та розкрити його основні течії, простежити етапи становлення Шарля Бодлера як представника французької літератури, естетичними поглядами, втіленими у збірці «Квіти зла», розкрити роль поета у формуванні мистецтва символізму, загально схарактеризувати збірку «Квіти зла», проаналізувати образи, символи, особливості поетичної мови у віршах Ш. Бодлера, проаналізувати поезії письменника.

Мета розвивальна: удосконалювати навички виразного читання, висловлення своїх думок і вражень; розвивати асоціативне та логічне мислення, творчу уяву.

Мета виховна: виховувати інтерес до творчості Ш. Бодлера.

Матеріали до уроку:

Модернізм (у перекладі з французької — *новий, сучасний*) — загальна назва напрямів мистецтва та літератури останньої третини XIX — початку XX століття, що відбили кризу культури й розрив із естетикою минулого. Модернізм ґрунтувався на філософських концепціях Ф. Ніцше, А. Бергсона, З. Фрейда, К. Г. Юнга та ін.

Вперше слово «модерн» почали використовувати в кінці I століття для того, щоб розмежувати християнське теперішнє і язичницьке римське минуле. Протягом століть його зміст змінювався. Це впливає і з самого значення

слова – «приналежність до сучасного». Отже, модернізм є постійним оновленням і не може бути притаманним певному відрізку часу. Модернізм завжди постає з конфлікту, заперечення старого, попереднього, але існує паралельно в часі. Найбільш помітне протистояння на всіх ділянках суспільного і культурного життя почалося наприкінці XIX – початку XX століття.

Підґрунтям для раннього модернізму у мистецтві була **творчість романтиків**. Модерністське начало приховане в самій природі романтизму, від якого ранні модерністи перейняли неприйняття брудної реальності, протиставлення буденному світу сили духу й мистецтва незалежної особистості, утвердження творчої свободи митця, розвиток символічної природи мистецтва, творення нової художньої дійсності.

Модернізм вимагав від письменників нового слова, яке б було художньо інформативним. На думки модерністів, це повинна бути метафорична мова, лаконічні, рвані речення, метальна композиція, запозичений у німого кіно принцип монтажу. Все це поетичні засоби породжені прагненням надати художньому тексту більшої інформативності.

Основні теми модерністської літератури

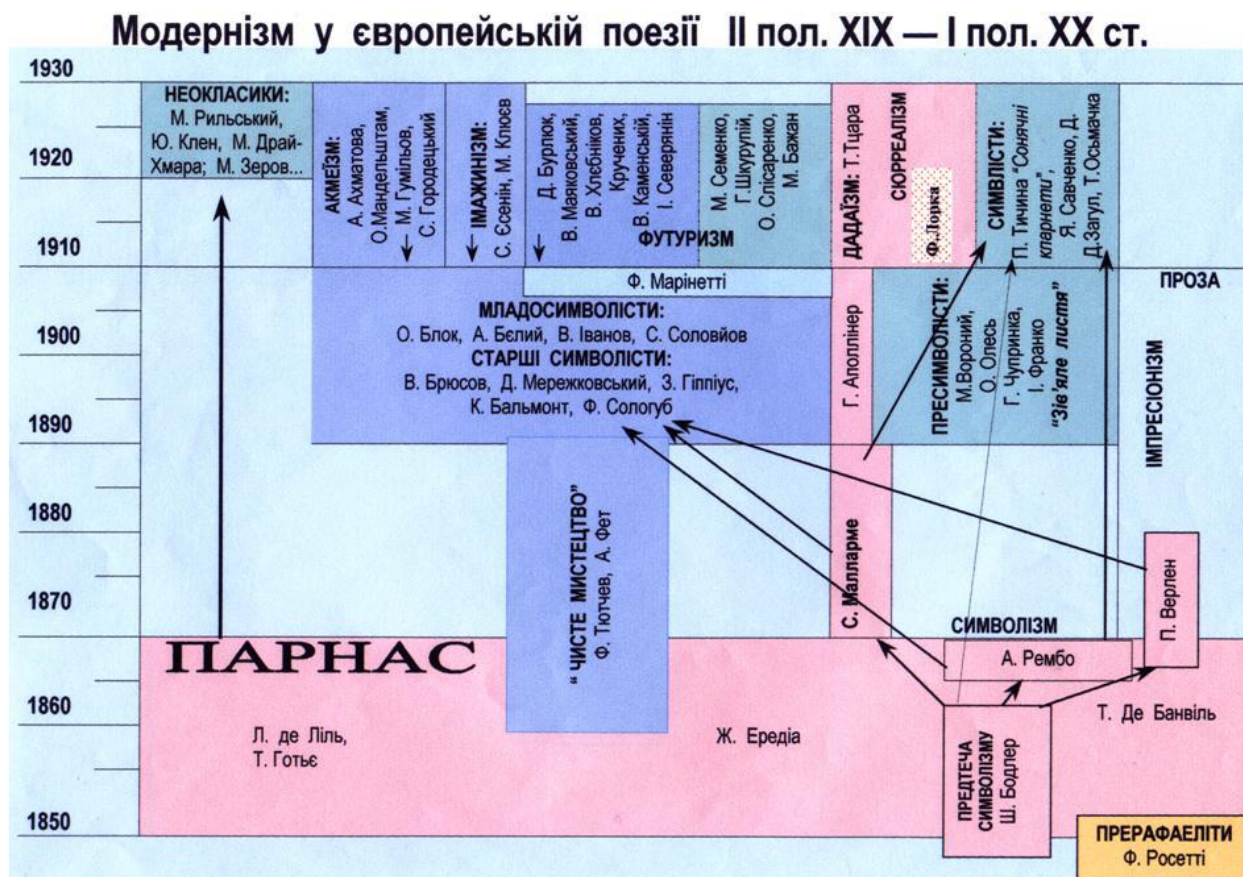
- ✚ ізольованість особистості, її відчуження й приречення на самотність;
- ✚ знеособлення людини;
- ✚ напружене переживання скінченності життя;
- ✚ змалювання мертвої механістичності сучасної цивілізації;
- ✚ критичне ставлення до історії, зосередження на загальних засадах буття та ін.

Течії раннього модернізму

Символізм (від грецьк. *symbolon* – знак, символ, ознака) – одна із течій модернізму, в якій замість художнього образу, що відтворює певне явище, застосовується **художній символ**, що є знаком мінливого «життя душі» і пошуком «вічної істини».

Імпресіонізм (від фр. *impression* — враження) — мистецька течія в живописі, а також в літературі та музиці, котра виникла в 1860-х роках та остаточно сформувалася на початку ХХ століття у Франції. Основний стильовий прийом імпресіонізму — зображення не самого предмета, а *враження* від нього. Назва виникла після проведення виставки у 1874 році, де була виставлена картина Клода Моне «Враження. Схід сонця». (враження франц. – *impression*).

Неоромантизм (від грецьк. *νεός* - молодий, новий і фр. *romantisme*) – течія в мистецтві (перш за все, у літературі) на межі ХІХ-ХХ століть, що виникла як реакція на реалістичні й натуралістичні тенденції другої половини ХІХ століття.

Життєвий та творчий шлях Ш. Бодлера.

Шарль Бодлер народився 17 квітня 1821 року в Парижі. У шість років він втратив батька, котрий був майже на 40 років старшим за матір. Незабаром мати вдруге вийшла заміж за майора Опіка, який згодом дослужився до генерала. Те, що мати вийшла заміж за Опіка і в усьому йому скорилася, Шарль сприйняв як зраду. Він дуже любив матір, та не міг вибачити їй зради до кінця життя.

Стосунки вітчима і пасинка не склалися. Для Опіка маленький Шарль був неслухом, важкою дитиною, яку треба привести до тями і зробити добropорядним громадянином. Юний Шарль змушений був жити у розлуці з матір'ю, так як вітчим відправив 11-річного пасинка до інтернату при ліонському Королівському коледжі. Пізніше він не міг спокійно згадувати роки, проведені далеко від матері, серед нерозуміння ровесників та вчителів.

У своєму щоденнику «Моє оголене серце» Ш. Бодлер записав: «Почуття самотності з самого дитинства. Незважаючи на близьких – особливо у колі товаришів – почуття вічно самотньої долі. І водночас – сильна жага до життя і насолод».

Так, Бодлер пізнав гнітючість постійної самотності і нерозуміння: його рішення зайнятися літературою і присвятити їй своє життя батьки прийняти не могли. А тут ще й спосіб життя, який обрав собі Шарль після закінчення коледжу: випадкові знайомі, веселі дівчатка з Латинського кварталу, ексцентрична поведінка, - стосунки між вітчимом і пасинком ставали дедалі холодніші.

Щоб якось виправити становище, Опік вирішив відправити Шарля у південні колонії, виклопотавши йому посаду вчителя. Бодлер вирушив у морську подорож. 10 місяців, що провів він на кораблі, подорожуючи морями та океанами, справили неабияке враження на поета. Та на острові Бурбоні Бодлер втік від наглядача і повернувся до Франції. Після досягнення повноліття Шарль вступив у права власності батьковою спадщиною, порвав

із родиною і почав жити самотійно.

Коли мати побачила, що її син, живучи в паризькому аристократичному середовищі, надто швидко витрачає батьківський спадок, вона захвилювалася і звернулася до Юридичної ради, згідно з розпорядженням якої Бодлер отримував щомісячно від опікуна 200 франків, яких ледве вистачало на елементарні потреби. Але Шарль не втратив довіри і любові до своєї матері. Досить прочитати його листи до неї, де він турбується про її здоров'я, ділиться з нею своїми поетичними задумами, шкодує, що не може матеріально утримувати її. Його листи до неї сповнені ніжності й смутку, бо він усвідомлював себе не таким, яким вона хотіла б його бачити, він не виправдав її надій і пішов шляхом, що сильно відрізнявся від долі середнього буржуа.

Як особистість і митець, Шарль Бодлер усе своє життя знаходився у стані непримиримого конфлікту з сучасним йому буржуазним суспільством. Його турбувала духовна нищість людської спільноти, відсутність певної мети, недосконалість світу. Він писав у своїх щоденниках про те, що «Франція вступила у фазу бруталності, а Париж став центром всесвітньої дурості».

Свої гіркі думки він довіряв щоденнику: «Що означають небезпеки лісу у порівнянні з щоденними шоками й конфліктами цивілізації?.. Неможливо пробігти будь-яку газету, щоб не знайти у її рядках ознаки страшної розбещеності людини та водночас дивовижні вихваляння чесністю, добротою та милосердям і безсоромні твердження щодо прогресу й цивілізації. Будь-яка газета від першого й до останнього рядка – лише плетиво жахів. Війни, вбивства, безсоромність, тортури, злочини королів, злочини націй, злочини приватних осіб, універсальне сп'яніння жорстокістю... Не розумію, як чесна рука може торкнутися газети без конвульсії огиди?»

У 1848 році Бодлер взяв участь у революції, ставши до лав учасників барикадних боїв. Однак сп'яніння революцією швидко пройшло. Поет мріяв про великі соціальні зміни, а натомість побачив ще більшу прірву, в яку поринуло суспільство.

Він шукав забуття в наркотиках, вині, пристрастях і навіть стражданнях.

Це був своєрідний протест проти аморальності дійсності.

Кохання. Ось що могло допомогти Бодлеру вибратися з «безодні темної» страждань та розчарувань. Надія на щастя та гіркота від неможливості душевного сцілення коханням. Його обраницею стала Жанна Дюваль, статистка одного з паризьких маленьких театрів. Вона відверто зневажала літературну діяльність Шарля, постійно вимагала у нього гроші, була жінкою порочною та байдужою. Проте саме з нею пов'язана величезна кількість віршів у найвідомішій збірці «Квіти зла».

У 1850-их роках активно пропагував у Франції творчість Едгара По (переклади, дослідження).

25 червня 1857 року Пуле-Малассі випустив поетичну збірку Бодлера «Квіти зла», яка викликала гучний скандал. За рішенням влади тираж було арештовано. 21 серпня 1857 — «за образу суспільної моралі» Бодлер засуджений трибуналом департаменту Сена до штрафу 300 франків і до заборони шести найбільш «аморальних» поезій.

1860 року було опубліковано збірку коротких художньо-філософських есе «Штучний рай». У цій збірці Бодлер досліджує проблему впливу на людину збуджувальних засобів: вина, гашишу й опіуму. Вихваляючи вино, він засудив використання наркотичних речовин. На його думку, художник від природи обдарований поетичною уявою і не має потреби в штучному створенні образів.

1861 року вийшло друге видання «Квітів Зла», останнє при житті поета, до складу якого включено тридцять п'ять нових віршів. Спроба здійснити третє видання «Квітів зла» наштовхнулося на відмову головних видавничих будинків Леві, Гарн'є і Етцеля.

Незабаром Бодлер висунув свою кандидатуру у Французьку академію, але потім зняв її, вважаючи свій вчинок негідним поета.

1864 року журнал «Фігаро» (Figaro) опублікував шість поем у прозі під заголовком «Паризький сплін» (Spleen de Paris). У квітні 1864 року Бодлер, рятуючись від кредиторів, поїхав до Брюсселя, де сподівався заробити на

життя проводячи лекції на літературно-художні теми, однак його лекції не мали успіху у бельгійської аудиторії.

1865 року в Бодлера з'явилися симптоми порушення мови, як наслідок пізньої стадії сифілісу. У 1866 році після серцевого нападу мати відвезла Бодлера в Париж у лікарню лікаря Дюваля. 31 серпня 1867 року після тривалої агонії Бодлер помер на руках матері. Похований 2 вересня на цвинтарі Монпарнас у Парижі. В останню путь його проводжала лише невелика група друзів (Поль Верлен, Теодор де Банвіль тощо).

1868 року видавничий дім Леві, який придбав у Пуле-Малассі права на публікацію творів Бодлера, випустив третє видання «Квітів Зла», доповнене останніми віршами Бодлера та збірник статей про мистецтво «Естетичні цікавинки».

1869 року вийшла збірка літературних есе «Романтичне мистецтво» та збірка поезій у прозі «Паризький сплін», в інших виданнях — «Маленькі поезії в прозі». Пізніше було видано виконані Бодлером переклади творів Едгара По.

В «Естетичних цікавинках» та «Романтичному мистецтві» представлені мистецько-теоретичні погляди Бодлера. Досліджуючи творчість близьких йому за духом художників і письменників, у першу чергу Ежена Делакруа та Едгара По, він формулює своє розуміння романтизму як «мистецтва сучасності», тобто «найактуальнішого вираження прекрасного», що характеризується «глибиною, духовністю і прагненням до нескінченного»; романтизм — не у виборі сюжетів, не в правдоподібності, а в особливій «манері відчувати».

31 травня 1949 року — «Квіти Зла» Бодлера було реабілітовано — Карна палата Касаційного суду скасувала вирок трибуналу департаменту Сена від 21 серпня 1857 року.

Бодлер залишив порівняно невеликий творчий спадок: збірку «Маленькі поезії в прозі», книгу статей про мистецтво та літературу

«Романтичне мистецтво», яка була видана посмертно. Бодлеру також належать чудові переклади поезії і прози Е. По, з яких почалася слава американського романтика в Європі. Але вершиною творчості Бодлера залишається поетична збірка «Квіти зла», в якій схрестилися магістральні шляхи французької і всієї європейської поезії.

У назві збірки — парадокс, у ній протиставлено сподівання, ідеали, відчай та безнадія. Та чи завжди квіти — це символ радості? Адже з квітами людей проводжають в останню путь, приносять їх на могилу аж ніяк не на знак радості.

Назва збірки напрочуд містка і виразна, бо сфокусувала в собі не лише суперечності епохи, а й суперечності самого Бодлера. Збірка «Квіти зла» - вияв протиставлення Добра і Зла. Книга, що містить лише двісті сторінок невеликого формату, стала перлиною світової лірики.

Задум збірки визрів у 1846 році. Тоді цей твір мав називатися «Лімби», що означає «верхні кола пекла». Звичайно, виникають асоціації з Данте та його твором «Божественна комедія». Пеклом здавалося поетові сучасне життя, пекельні муки відчували як ліричний герой твору, так і сам автор. Але таку назву вже мала книга Теодора Верона. Письменник Іполит Бабу підказав іншу — «Les Fleurs du Mal» («Квіти зла»). Ця назва сподобалася Бодлеру, окрім того слово «le Mal» має ще й інше значення — біль. Саме так називалася нова збірка поета, що з'явилася 1 червня 1855 року і містила лише 18 віршів.

Назва твору виявилася напрочуд влучною і виразною, відбивала всі суперечності, які переживав поет. Книга має посвяту, вступ і складається із шести циклів: «Сплін та ідеал», «Паризькі картини», «Вино», «Квіти зла», «Бунт» і «Смерть». Усі вони об'єднані за проблемно-тематичним принципом.

Вірші у збірці мають здебільшого двопланову структуру, але на першому плані — предмети, емпіричні явища, конкретні деталі, а за ними ховається ідея, абстракція, що перетворює предметно-емпіричні образи

на символи.

Символіка поета звернена до «реальної свідомості», спрямована глибоко й експресивно виразити суперечливе духовне буття особистості. Сучасники не сприйняли книгу Ш. Бодлера, звинуватили його в аморальності, а проти автора було висунуте судове обвинувачення в «образі суспільної моралі». Навіть його мати не зрозуміла книги сина і приєдналася до думки критиків. Суд над поетом відбувся 20 серпня 1857 року.

Прочитати поезію «Альбатрос».

Дати відповіді на поставлені запитання:

Якими зображені матроси?

А яким зображено альбатроса в небі та на палубі?

Який прийом використовує автор при зображенні матросів та альбатроса?

Хто з героїв який зі світів уособлює?

До кого уподібнюється альбатрос? Чому?

Який художній прийом використовує автор при змалюванні образу альбатроса?

У чому полягає особливість композиції?

Подумайте, завдяки чому досягається композиційна єдність вірша?

Які образи вірша є символічними? Дайте їх тлумачення.

Які кольори використовує автор?

Визначте тему вірша.

Яким, на думку автора, має бути поет?

Визначте ідею поезії

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку